

Η σύγκρουση μεταξύ ακαδημαϊκής γνώσης και εθνικών μύθων πολλές φορές είναι σφοδρή. Στην περίπτωση της Γενοκτονίας των Εβραίων τα τελευταία χρόνια διεξάγεται μια ζωντανή και εξελισσόμενη συζήτηση μεταξύ ειδικών και δημόσιας σφαίρας, πανευρωπαϊκά. Η συζήτηση αυτή αφορά τη συμβολή των τοπικών κοινωνιών στην ολοκλήρωση των σχεδίων των ναζιστικών δυνάμεων για την εξόντωση των Εβραίων της Ευρώπης. Μπορούν οι λαοί συνολικά να αισθάνονται περήφανοι ή αντίθετα ένοχοι για όσα έκαναν ή δεν έκαναν στο θέμα της διάσωσης των Εβραίων; Έως πρόσφατα στην Ελλάδα κυκλοφορούσαν αδιάφευστοι μια σειρά από εθνικούς μύθους. Ο πρώτος, ότι συλλήβδην η ελληνική κοινωνία έδειξε τη μέγιστη δυνατή αλληλεγγύη έναντι των διωκόμενων Εβραίων συμπολιτών της. Ένας δεύτερος μύθος ήταν ότι οι Έλληνες χριστιανοί ουδέποτε επέδειξαν αντισημιτική συμπεριφορά, στο παρελθόν ή και στο παρόν.

Ο πρώτος ισχυρισμός είναι πιστευτός και πατάει σε κομμάτι της πραγματικότητας σε κοινότητες στις οποίες προέκυψε πράγματι μαζική επίδειξη αλτρουισμού και έμπρακτης αλληλεγγύης μεταξύ Εβραίων και χριστιανών, συμπεριλαμβανομένης φυσικά της αντίστασης. Δεν ήταν, ευτυχώς, παντού μαύρη η εικόνα, δεν εξοντώθηκαν, ευτυχώς, παντού οι Εβραίοι σε ποσοστά άνω του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Αντιστρέφοντας την οπτική γωνία αντιλαμβάνεται κανείς ότι το ιδεολόγημα της εν γένει αλληλεγγύης των χριστιανών δεν στέκει αν μελετήσει κανείς μεγάλες ιστορικές κοινότητες όπως των Ιωαννίνων και της Θεσσαλονίκης. Η ναζιστική κατοχή αποτέλεσε ένα παράθυρο ευκαιρίας για να λυθούν λιμνάζοντα ζητήματα, όπως για παράδειγμα η επέκταση της πόλης και του ΑΠΘ εις βάρος του εβραϊκού νεκροταφείου της πόλης. Ιδιαίτερως λανθασμένη και θα πρόσθετα απεχθής είναι η διεθνώς απαξιωμένη άποψη για την παθητικότητα των Εβραίων και την άρνησή τους να διασωθούν από τις υποτιθέμενες χείρες βοήθειας των χριστιανών. Είναι ιστορικά λανθασμένη η ερμηνεία αυτή όσο και ηθικά προβληματική, καθώς μεταφέρει την ευθύνη της εξόντωσης στα ίδια τα θύματα.

Ο μύθος της απροϋπόθετης αλληλεγγύης επιβίωσε ως τις μέρες μας καθώς χρησίμευσε στην «κοινωνική λειτουργικότητα» της μεταπολεμικής Ελλάδας. Χριστιανοί και επιζώντες Εβραίοι όφειλαν να συμβιώσουν εκ νέου και να γεφυρώσουν μνήμες σκληρές και πολλές φορές αντιφατικές. Δεν ήταν η ώρα για την αναζήτηση της αλήθειας ή του ξεκαθαρίσματος των λογαριασμών. Η εκατέρωθεν υιοθέτηση του ιδεολογήματος της αλληλεγγύης αποτέλεσε συνεπώς το μόνο ασφαλές διαβατήριο για τη μετάβαση στο δύσκολο μέλλον που ανέμενε τον ελληνικό εβραϊσμό. Σήμερα, η χρονική απόσταση, η αρχειακή διαθεσιμότητα και η ασφάλεια και ευημερία που απολαμβάνει ο ελληνικός εβραϊσμός μάς επιτρέπει να εξετάσουμε αλλιώς το ζήτημα.

Στο ζήτημα του σύγχρονου αντισημιτισμού η κατάσταση είναι μάλλον χειρότερη. Μια σειρά από ανησυχητικά ευρήματα σε αλληπάλληλες δημοσκοπήσεις τείνουν να δαιμονοποιούνται με τη λογική της συνωμοσιολογίας, της υποτιθέμενης μεθοδολογικής ανεπάρκειας των ερευνών, των κακόπιστων προθέσεων των ερευνητών και της ιδεολογικής αντιπαράθεσης. Αναρωτιέται κανείς πώς γίνεται η Ελλάδα να μην έχει ζήτημα αντισημιτικών απόψεων παρά την ύπαρξη πολλών και ακραίων πολιτικά κομμάτων, ορισμένων μάλιστα συγγενικών με την ακροδεξιά ιδεολογία. Ταυτόχρονα, η Αριστερά αποδείχθηκε ιδιαίτερα εύθικτη στη συζήτηση περί αριστερού αντισημιτισμού. Να σημειωθεί ότι πτυχές της υπόθεσης αφορούν και ζητήματα ευτελισμού του Ολοκαυτώματος, όπως έδειξαν οι πολυάριθμες αλλά και ατυχέστατες συγκρίσεις κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Εσχάτως μέχρι και η πανεπιστημιακή αστυνομία εξισώθηκε με το Αουσβιτς, ενώ παλιότερα κομμάτι του αντιμνημονιακού μετώπου σύγκρινε τους Έλληνες της κρίσης με τους Εβραίους στη ναζιστική Γερμανία. Με άλλα λόγια, η μείξη θυματοποίησης, συνωμοσιολογίας, εθνοκεντρισμού, ανταγωνισμού, αγνοίας και θα πρόσθετα έλλειψης πολιτικής ορθότητας έχουν φέρει την Ελλάδα σε μια μάλλον προβληματική κατάσταση σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Αποτελούν τα ανωτέρω ελληνικές ιδιαιτερότητες; Όχι ασφαλώς. Τα τελευταία χρόνια διάφορες χώρες έχουν ταλανιστεί από τα ανωτέρω ζητήματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Πολωνία, στην οποία το ζήτημα της στάσης έναντι των Εβραίων και ο τρέχων αντισημιτισμός αποτέλεσαν το επίκεντρο ενός δημοσίου διαλόγου που χώρισε τη χώρα σε όσους αρνούνταν κάθε ανάμειξη, ευθύνη ή αντισημιτική πρόθεση του πολωνικού λαού και σε όσους δεν κρύβονταν πίσω από το δάκτυλό τους και τόνιζαν ότι η πολωνική κοινωνία πρέπει να κοιταχτεί στον καθρέπτη και να παραδεχθεί ορισμένες σκληρές αλήθειες. Στην Ελλάδα, παρότι στην κοινή γνώμη η απόσταση που πρέπει να διανυθεί παραμένει μεγάλη, είναι παρήγορο ότι οι θεσμοί, σε αντίθεση με την Πολωνία, τα τελευταία χρόνια έχουν δείξει αξιοσημείωτη σταθερότητα αλλά και πρόοδο.

Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι κομμάτι των ελληνικών θεσμών, αλλά και της κοινής γνώμης εμφορούνταν και εμφορείται από το σύνδρομο του «κάπου αλλού». Ναι μεν ο αντισημιτισμός είναι υπαρκτό πρόβλημα, αλλά αυτό δεν αφορά την Ελλάδα. Ναι μεν οι τοπικές κοινωνίες φέρουν ευθύνη για πράξεις ή παραλείψεις τους, αλλά αυτό συνέβη κάπου αλλού και όχι στην Ελλάδα όπου δείξαμε τη μέγιστη συμπάρασταση. Ναι μεν οι Εβραίοι μεταπολεμικά διεκδίκησαν την επιστροφή των περιουσιών τους, αλλά τα κατάφεραν με μεγάλη ευκολία λόγω της γενναίας νομοθετικής πρωτοβουλίας του ελληνικού κράτους. Ο ρόλος των θεσμών είναι πράγματι καταλυτικός. Η Εκκλησία, οι κρατικές πολιτικές, η εκπαίδευση, η τοπική αυτοδιοίκηση, αποτελούν και θα πρέπει να αποτελούν τους καταλύτες αλλαγής και καθοδήγησης της κοινής γνώμης. Δύο παραδείγματα μόνο, ευτυχώς όχι τα μόνα. Ο πρώην δήμαρχος Θεσσαλονίκης Γ. Μπουτάρης και ο γ.γ. Θρησκευμάτων Γ. Καλαντζής έχουν συνεισφέρει καθοριστικά στην αλλαγή αυτής της νοοτροπίας. Δεν είναι

ευτυχώς όλοι οι δημόσιοι λειτουργοί ίδιοι.

Για να συνοψίσουμε, προσωπικά δεν αισθάνομαι ότι φυλώ Θερμοπύλες ή ότι το πατριωτικό μου καθήκον υποβάλλει την ωραιοποίηση πτυχών του παρελθόντος. Αισθάνομαι αντίθετα ότι οφείλω να συμβάλλω στην αξιοποίηση των πορισμάτων της σύγχρονης έρευνας για την αφύπνιση των νέων σε μια σειρά από κρίσιμα θέματα. Το μέλλον μας άλλωστε δεν εξαρτάται από την άποψη των σημερινών δεκαπεντάχρονων για το ζήτημα των εβραϊκών περιουσιών. Εξαρτάται όμως από τις απόψεις τους για τη μισαλλοδοξία, τον ρατσισμό, τον ναζισμό, τη δημοκρατία και τους εχθρούς της. Για όλα τα ανωτέρω το Ολοκαύτωμα αποτελεί ιδανικό παράδειγμα της κατανόησης και της μετάδοσης των ευρωπαϊκών αξιών, απόκτησης ηθικής πυξίδας και αναγνώρισης των συλλογικών αλλά κυρίως ατομικών ευθυνών. Γιατί όλα αυτά δεν συνέβησαν «κάπου αλλού». Συνέβησαν (και) στην Ελλάδα, στις γειτονιές μας, στις πλατείες μας και στα σχολεία μας. Η χώρα μας δεν κινδυνεύει, όχι ακόμη τουλάχιστον, από το υπερβολικό και ενοχικό αυτομαστίγωμα, όπως φοβούνται ορισμένοι. Προς το παρόν κινδυνεύει περισσότερο από τη διαιώνιση εθνικών μύθων που συσκοτίζουν την ιστορική αλήθεια και υπονομεύουν τη δυνατότητα αυτοκριτικής ματιάς και εξωστρέφειας. Κινδυνεύει δηλαδή από την «πολωνοποίηση» του δημοσίου διαλόγου.

** Ο κ. Γιώργος Αντωνίου είναι επίκουρος καθηγητής Εβραϊκών Σπουδών στο ΑΠΘ.*

ΠΗΓΗ: [ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 4.02.2021](#)